

1923- 1950 TÜRKİYE EKONOMİSİNİN YAPISAL ANALİZİ

O. Murat KOÇTÜRK *
Meryem GÖLALAN **

Özet: *Bu çalışmada, 1923-1950 dönemleri arasında Türkiye ekonomisinin yapısal durumu ana hatları ile incelenmiştir. Bu amaçla ilk önce 1923-1929 döneminde savaştan yeni çıkan ve kurulan Türkiye Cumhuriyetinin ekonomik yapısını oluşturması ve geliştirmesi amacıyla gerçekleştirdiği ekonomik reformlar ele alınmıştır. Bu ekonomik reformlar İzmir İktisat kongresi, Lozan Barış Antlaşmasında alınan kararlar ve aşarın kaldırılması şeklinde ele alınmıştır. 1930-1939 döneminde korumacı-devletçi sanayileşme üzerinde durulmuştur. 1940 ve 1950 döneminde ise II.Dünya savaşı öncesi ve sonrası ekonomik tedbirler üzerinde durulmuştur.*

Anahtar Kelimeler: *Ekonomik Reform, Lozan, Türkiye Ekonomisi.*

The Structural Analysis Of Turkey's Economy During 1923-1950 Period

Abstract: *In this study, Turkey's economy has been inspecting with the main lines a study on the structural analysis between in 1923-1950 period. For this purpose, first during the 1923-1929 war and established of the new Turkish Republic has been taken to create the structure and development of the economy performed for the purpose of economic reform.. These economic*

* Prof.Dr., Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Aile Ekonomisi Eğitimi ABD, Yrd. Doç. Dr. Celal Bayar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Y.O., Manisa (murat.kocuturk@bayar.edu.tr),

* *Yrd. Doç.4Dr., Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Aile Ekonomisi Eğitimi ABD, Yüksek Lisans Öğr. CBÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat, ABD, Manisa (meryem_golalan@hotmail.com).

reforms have been taken İzmir Economy Congress, the Lausanne Peace Treaty and the tithe. In the period 1930-1939 focused on protectionist-satist industrialization. In the period 1940 and 1950 focused on before and after the Second World War economic measures.

Keywords: *Economic Reform, Lausanne, Turkey Economy.*

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyetine Osmanlı Devletinden zengin bir ekonomik miras kalmamıştı. Tarım ağırlıklı, ancak tarımsal üretimin daha çok insan ve hayvan gücüne dayalı olarak, son derece geri yöntemlerle gerçekleştirilebildiği, azınlıkların egemenliğindeki ticari ve sınai faaliyetlerin de yeterince geliştirilememiş olduğu Osmanlı ekonomik yapısı, ağır dış borçlar ve birbiri ardına yaşanan Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının da etkisiyle neredeyse çökme noktasına gelmiştir.

Cumhuriyet tarihimizin Atatürk Dönemi (1923-1938) olarak adlandırılan ilk on beş yıllık zaman dilimi, ulusal sermaye ve teşebbüs gücünden yoksun ve çökme halindeki bir ekonomiyi yeniden yapılandırma çalışmaları ile geçirilmiş; çağdaş ulus devlet modelini tüm kurum ve kurallarıyla, ekonominin her alanında yerleştirmek üzere ilk önemli adımlar atılmıştır(Tecer, 2006:75).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına denk gelen 1923-1938 döneminde uygulanan ekonomi politikaları, belirleyici olarak karma ekonomik sistem özelliği taşıması, iç ve dış gelişmeler doğrultusunda dönem içerisinde özel girişimi gözardı etmeden artan oranda kamu girişimciliğine ağırlık vermesi, dönem sonu itibarı ile başarılı sayılabilecek sonuçlara ulaşmıştır(Erim,1998:2).

1923-1938 döneminde genel kabul gören ekonomi anlayışı, yaşanan iç ve dış ekonomik gelişmeler ve uygulamalar ele alınmıştır.1923-1938 döneminde uygulanan ekonomi politikalarının gerekçeleri belirlenirken aynı zamanda dönem içinde yaşanan iç ve dış gelişmeler sonucu ekonomi politikalarında yaşanan değişiklikler de ortaya konulmuştur.

1933-1950 dönemi, Türkiye'de devlet öncülüğünde kalkınma modeli uygulanmıştır. 1933-1950 yılları arasında, ikinci dünya savaşına rağmen, Türkiye çok önemli bir kalkınma hamlesi gerçekleştirmiştir. Bu kalkınma, top yekun, ekonomik, sosyal ve kültürel bir kalkınmadır. Bu dönemde, ülkenin ücre köşelerinde kurulan fabrikalar yörelerinin kalkınma tohumları olarak tasarlanmıştır(Ertuna, 2004:8).

KURULUŞ YILLARI

1923-1929 Türkiye Ekonomik Durumu

Osmanlı İmparatorluğu kalıntıları üzerinde 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin temel sorunlarından biri ekonominin geliştirilmesi idi. Cumhuriyetin kurucuları, özellikle Mustafa Kemal, siyasal bağımsızlığın ancak sağlam ve güçlü bir ekonomi ile sürdürülebileceğinin bilinci içindeydi. Ancak, ekonomik gelişmenin oturtulacağı temeller çok zayıftı. Ülkede sanayi hemen hemen yok gibiydi; girişimci zihniyet ve yetenek gelişmemişti; kişi başına milli gelir asgari geçim standartlarının dahi altında olduğundan tasarruflar son derece yetersizdi (Ertuna, 2004: 6).

Ekonomik Reformlar

İzmir İktisat Kongresi

Kurtuluş Savaşından sonra İstanbullu Türk tüccarlar Milli Türk Ticaret Birliği'ni kurdular. Birliğin kuruluş amacı; yabancı ekonomilerle, dış ekonomik ilişkileri sürdüren azınlıkların tasfiyesiyle meydana gelen boşluğu doldurmaktı. Milli Türk Ticaret Birliği, Ocak 1923'te Ticaret-i Hariciye Kongresi düzenlemeye karar verdi. Bu arada Ankara Hükümeti bir yandan Lozan'da karşılaşılan zorlukları Türk ve dünya kamuoyuna duyurmak, diğer taraftan ekonominin çeşitli sorunlarını tartışmak üzere İzmir İktisat Kongresi hazırlıkları içerisindeydi. Milli Türk Ticaret Birliği'nin de katıldığı İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında toplandı. İzmir İktisat Kongresi'ne çiftçi, tüccar, sanayici ve işçi temsilcilerinden oluşan toplam 1135 temsilci katılmıştır.

İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nin toplanma amacı, savaştan yorgun çıkmış olan iktisadi faktörlerin ve birimlerin birbirlerini tanımalarını sağlamak, onların ihtiyaçlarını tespit etmek, iktisadi konular üzerine dikkatleri çekmek ve iktisat politikalarını da bu sonuçlara göre belirleme isteğidir. Ülkedeki ekonomik yapılanmanın, uygulanacak iktisat politikasının yönünü belirleyen bir "Misak-ı İktisadi" belirlenmiştir. Bu Misak-ı İktisadi; yurt içi sanayii kurmayı ve geliştirmeyi amaçlayan, özel girişime öncelik veren ve mülkiyet haklarına saygılı bir ekonomik sistemi oluşturmayı amaç edinmiştir Kongrede alınan kararlar, "Misak-ı İktisadi" ve "Çiftçi, Tüccar, Sanayici ve İşçi Gruplarına İlişkin Esaslar" olarak adlandırılan iki bölümde toplanmıştır.

Atatürk, İzmir İktisat Kongresi kararları doğrultusunda, ekonomiye faydalı olabilecek özel sermayenin girmesine ilke olarak izin verileceğini belirtmiştir. Ancak, o dönemde dünyada gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan

ülkelere yönelik sermaye akımı sınırlı düzeydeydi. Bu nedenle Türkiye'ye yabancı sermaye girişi olmamıştır (Özçelik ve Tuncer, <http://www.sosbil.aku.edu.tr/makale/c9s1m15.pdf>).

Lozan Barış Anlaşması

Lozan Konferansı 20 Kasım 1922'de İsviçre Konfederasyonu Cumhurbaşkanının açılış konuşmasıyla başladı. Kapitülasyonlar, Musul konusu, Osmanlı borçları, İstanbul'un ve Boğazların Müttefik askerleri tarafından boşaltılması üzerinde derin anlaşmazlıkların belirmesine yol açtı ve Konferans görüşmeleri 4 Şubat 1922'de kesildi. 23 Nisan 1923'te tekrar başlayan görüşmeler, 24 Temmuz'da Lozan Barış Antlaşması'nın ve buna ekli diğer belgelerin imzalanmasıyla sona erdi(Erhan,2009;196-197).

Lozan Barış Antlaşması 143 maddeden oluşmuş ve 4 bölüm halinde düzenlenmiştir([http:// www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/111.pdf](http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/111.pdf)).

1)Sınırlar

2) Boğazların Statüsü

3) Ekonomik ve Mali Hükümler:

* Kapitülasyonlar bütün sonuçlarıyla kaldırılacaktır. Ancak bazı Batılı uzmanlar Türk adliyesini düzenlemek için 5 yıl süreyle Türkiye'de danışmanlık görevi yapacaklarıdır.

* Osmanlı Borçları, Osmanlı Devletinden ayrılan ülkeler arasında paylaşılacak ve Türkiye'nin payına düşen borçların ödenmesi belirli taksitlere bağlanacaktır.

* Yunanistan'dan istenen tamirat bedeli karşılığında Karaağaç Türkiye'ye verilecektir.

4) Azınlıkların Statüsü

Aşar'ın Kaldırılması

Aşar, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli vergisiydi. Geleneksel olarak tarımsal ürünün %10'una eşit miktarda alınan bu vergi, sosyo-ekonomik yapının temel niteliğini oluşturmaktaydı. Devlet, tarımsal artığa aşar yolu ile el koyardı. Cumhuriyet hükümetinin aşarı kaldırması, pazarlanabilir artığı ve ticarileşme potansiyelini artıran bir politikaydı. 1924'te mültezimlerin aşar karşılığı yaptığı ödemeler, toplam hükümet gelirlerinin %22'sini ve dolaysız vergilerin %63'ünü oluşturmaktaydı. 1925'te aşarın kaldırılmasıyla, 1924 ile 1926 arasında, dolaysız vergilerin toplam gelirler içindeki payı %30'dan %22'ye düşmüştür. Doğal olarak, aşar vergisi kaldırılınca Devlet en önemli kaynağından yoksun kaldı.bunun içinde 1926 yılında bir çok yeni vergi yürürlüğü kondu, varolanın oranı veya kapsamı genişletildi(Karakayalı, 2009;52)

Teşvik-i Sanayi Kanunu

1927 yılında kabul edilen Teşvik-i Sanayi Kanunu, 1913 tarihli aynı adlı yasanın kapsamının genişletilmesiyle ilgilidir. Yasaya göre, teşvik önlemlerinden yararlanacak girişimler kullandıkları beygir gücü, çalışan kişi sayısı ve yıllık çalışma süresi ölçütlerine göre dört gruba ayrılmaktaydı.

Bir yanda Türkiye'de sermaye birikimini uyarmayı amaçlayan, öte yanda bu birikimi gerçekleştirmek için devlete başvurmaya yönelik görüşler doğrultusunda Osmanlı'dan devralınan yarı-sömürge özelliği taşıyan yapıyı kırmak için sanayileşmeyi gerçekleştirmek ana hedeflerden biriydi. Bu amaç doğrultusunda 1913'te çıkarılmış sanayii özendirme yasasının yeniden gözden geçirilmesi ve geliştirilmesiyle çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan 435 kuruluş yararlanmıştır. Bu yasa ile, bölgesel ve ulusal çapta bütün fiili ve hukuki tekeller, yatırım yapma özleminde olan sermaye çevrelerine açılmıştır.

Âli İktisat Meclisi

Danışma niteliği taşıyan ve Türkiye'de ekonomik gelişmeyi hızla sağlamak ve bu konuda beliren güçlükleri giderme olanaklarını aramak amacıyla, onursal başkanı başbakan olan Âli İktisat Meclisi 1927 kurulmuş ve 24 üyeden oluşmuştur. Altı ayda bir 15 gün için toplanan meclisin ilginç bir bileşimi vardır. Onbir iktisatçı, iktisatla ilgili kurumlardan oniki uzman ve bir de Silahlı Kuvvetler temsilcisinden oluşan Âli İktisat Meclisi yaptırım gücü olmamasına rağmen üstlendiği görevler açısından dikkat çekici bir girişimdir.

Üretim Sektörlerinin Analizi

Tarım Sektörü

İncelenen dönem içerisinde geçimlik bir üretim tarzı yerini, piyasa ilişkileri güçlenmiş bir yapıya bırakmıştır. Ayrıca fiskal yapı, Osmanlı'ya oranla çok daha köylüden yanadır. Aşarın kaldırılmasıyla tarım kesimi üzerindeki vergiler büyük ölçüde azaltılarak verginin kazanca kaydırılışı, tarım sektöründe üretim artışını da beraberinde getirmiştir (Topuz, 2007:388).

1923-1938 döneminde Türkiye'de ortalama mülk arazi 70 dekar civarındadır. Dönem boyunca ekilen toprak miktarı yılda %2.5 kadar genişlemiştir. Dönemin sonunda eküebilir toprakların yaklaşık %35'i ekilmektedir. Dönem boyunca tarımsal üretimde önemli bölgesel farklılıklar görülmektedir. Buğday fiyatı 1929'dan 1932'ye kadar %68'e düşmüştür. Tarım kesiminin 1930-1938 döneminde yıllık ortalama büyüme hızı % 5.8 olmuştur.

ATATÜRK DÖNEMİNDE KOOPERATİFÇİLİK

Cumhuriyet yılları kooperatifçiliğin çeşitli yasalarda yer aldığı, bir örgütlenme biçimi olarak varlığını kabul ettirdiği yıllardır. 1924 yılında “Zirai Birlikler Kanunu çıkarılmıştır. 1925 yılında ise Atatürk’ün tüketim kooperatifçiliği ile özel olarak ilgilendiği görülmektedir. 24 Mart 1925 tarih ve 586 sayılı bir yasa ile Ankara Memurlar Tüketim Kooperatifi kurulmuştur.

Atatürk döneminde kooperatifçilikle ilgili yasal düzenlemeler açısından 1935 yılı en verimli yıl olmuştur hem 2834 sayılı “Tarım satış Kooperatifleri ve birlikleri kanunu “ ve hemde 2836 sayılı “Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu” 1935 yılında Atatürk’ün direktifleriyle çıkartılmış ve derhal uygulamaya konulmuştur bu iki yasaya dayanarak yurdun her tarafında yüzlerce kooperatif kurulmuştur(Mülayim, 1998;15-17).

Sanayi Sektörü

Cumhuriyetin ilk yularında sınai gelişmenin sağlanması için 1923 İzmir İktisat Kongresi’nde benimsenen kararlar doğrultusunda önlemler alınmıştır. Alınan önlemlerden en önemlileri Sanayi ve Maadin Bankası’nın kurulması (1925) ve Sanayii Teşvik Yasası’nın çıkarılmasıdır (1927). Bunlara ek olarak ihracata yönelecek sanayilerin ithal girdülerinin vergiden bağışlanması, esnaf ve sanatkarların örgütlenmesi, getirilen yeni düzenlemeler olmuştur. Türkiye’nin 1927 yılındaki ekonomi ve sanayi alanındaki rakamlara bakıldığında; toplam 65.245 işletmenin yüzde 43,6’sı tarım, evcil hayvanlar, balık ve av ürünleri sanayiinde yoğunlaşmıştır. Maden sanayii, maden işleme ile makine onarımı ve imalatı yüzde 22,6’lık payla ikinci sırada gelmektedir(Burak, 2008:225)

Özetlemek gerekirse, 1923 - 1938 döneminde ve özellikle 1929 yılından sonra ithal ikamesine dayalı sanayileşme temel iktisat politikası niteliğine ulaşırken, iki farklı uygulama gözlenmiştir. Dönem başında özel birikim için elverişli bir iktisadi, hukuki ve toplumsal çevre yaratmaya yönelik genel politika ve uygulamalar ön plandayken, 1929’dan itibaren sanayide yaygın bir devlet kapitalizmine başvurulmuştur. Diğer bir ifade bir 1930’larla birlikte devletçi uygulama ithal ikameci sanayileşmeyi özel kesimin başlayacağı noktadan almış ve yürütmüştür.

Bankacılık

Cumhuriyet döneminde yeni oluşan sınırlara göre ulusal bir ekonomi ve piyasa oluşturma amacı çerçevesinde finansal alanda birçok düzenlemeler yapıldı. Ulusal bankacılık hareketi 1920 li yıllarda devletin öncülüğünde kurulan bankalarla ve yerel bankalarla gelişti. 1923 İzmir İktisat Kongre’sinde tüccar kesiminin istediği ana ticaret bankası olarak İş Bankası(1924)

hem ticari hem de sanayi kredisi veren ve doğrudan yatırımlar yapan karma bir banka olarak kuruldu. Emlak Eytam Bankası(1927) Ankara kentinin imarını üstlenmişti. 1925 yılında ilk yatırım bankası olarak kabul edebileceğimiz Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak Anonim Şirket olarak kuruldu. Bankanın amacı işletmeleri yönetmek, sanayi işletmelerinin kurulmasını sağlamak, kurulacak sanayi işletmelerine kredi vermek ve iştirak etmek, madencilik ve sanayi sektörlerinde bu görevleri yerine getirmektir. Banka'nın tahvil çıkarma ve yatırım bankacılığında olmayan mevduat toplama yetkisi olduğu gibi sermaye piyasasını geliştirmek gibi bir görevi de vardı. Sınırlı kaynaklarını devletçe sağlanan mali yardımlardan ve işlettiği fabrikaların kârlarından sağlamış, yetersiz kaynakları nedeniyle yatırım yapacaklara kredi verememişti. Banka, 1932 yılında Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası'na devredilmiştir(Coşar, <http://ideas.repec.org/s/yil/wpaper.html>).

Bankacılık alanında gerçekleşen en önemli gelişme 30 Haziran 1930 tarihinde 1715 sayılı yasayla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kurulması olmuştur. T.C. Merkez Bankası'nın kuruluşunda, 1929 dünya ekonomik krizi öncesinde yaşanan dış ticaret güçlükleri ve Türk parasının hızla değer kaybı sorunları etkili olmuştur. T.C. Merkez Bankası'nın kurulmasıyla ulusal emisyon kurumu oluşturularak daha önce Osmanlı Bankası tarafından yürütülen para basma işlevi ulusal irade altına alınmıştır. T.C. Merkez Bankası, para piyasasını düzenleyen, iskonto oranını belirleyen, hazine işlemlerini ve Türk parasının istikrarını sağlayan fonksiyonel bir kurum olarak hükümetlerin para politika uygulamalarında etkili bir rol üstlenmiştir.

1929–1930 DÖNEMİNDE TÜRK EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER

1929 Buhranı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri

1929 Dünya Ekonomik Buhranı yeni yatırımların durmasına ve üretim kapasitesinin kullanım oranının hızla düşmesine sebep olmuştur. Öyle ki; ihracat hacminin daralması ve reel para arzının genişlemesi sonucunda iflas eden firma sayısı giderek çoğalmış ve işsizlik aynı oranda artmıştır (Parasız,2004: 25-26).

Tüm Dünya Ülkelerini derinden sarsan büyük ekonomik kriz, 1929 yılının Ekim ayında New York borsası'nda hisse senetlerinin hızla değer kaybetmesiyle başladı. Kriz çok geçmeden Kıta Avrupa'sına da yayılmakta gecikmemiştir. Tüm dünya borsalarında hisse senetleri değer kaybına uğramıştır. Hisse senetleri sahipleri, ellerindeki değerli kağıtları satarak paraya tahvil etmeye çalışmışlardır. Krizin ilk gününde (24 Ekim 1929 Perşembe) borsada satışa sunulan hisse senedi sayısı 13 milyona yaklaşmıştır. Ban-

kacılık kesiminin, bu paniği önleyecek ölçüde güçlü bir likiditeye sahip olmaması paniği hem hızlandırmış hem de boyutlandırmıştır. Banka iflasları arka arkaya yaşanmaya başlamış ve tüm kriz yılları boyunca da devam etmiştir. 1929 yılında 659,1930 yılında da 2294 banka iflas ederek kapılarını kapatmak zorunda kalmıştır.

1929 - 1932 yılları arasında endüstriyel üretimde, ABD’de %50, Almanya’da %40, Fransa ’da %30, İngiltere’de ise %10 civarında düşüş gözlenmiştir. 1929 da, aylık milletler arası mübadelenin tutarı 5.350 milyon dolar iken, Ocak 1930’da 4.850 milyon, Ocak 1931’de 3.260 milyon, Ocak 1932’de 2.135 milyon, Ocak 1935’de 1.785 milyona düşmüştür. 1933 yılında ABD’deki işsiz sayısı 14 milyona ulaşmıştır. Ekonomik Buhran’ın tüm dünyaya yayılması ile sanayileşmiş ülkelerin tamamında 30 milyona yakın kişi işsiz kalmıştır. Sadece ABD ve İngiltere’de kalmayıp oldukça hızlı bir şekilde diğeri ülkeleri de etkisi altına almaya başlayan kriz, iktisat politikalarının tekrar gözden geçirilmesine ve bir dizi yeni iktisadi tedbirlerin alınmasına neden olmuştur (Uğur, [http://www.tek.org.tr/forum/ tr/dosyalar/000058.doc](http://www.tek.org.tr/forum/tr/dosyalar/000058.doc))

Buhran Döneminde Türkiye’nin Dış Ticareti

I. Dünya Savaşı sonrası ekonomik gerilemenin ilk belirtileri ortaya çıkar çıkmaz ABD yeniden korumacı geleneğine dönmüştür. Türkiye’de ise 1923-1929 yılları arasında tüketim malları ithalatı, ithalatın %50’sini oluştururken, yatırım malları ithalatı %25’ini oluşturmuştur (Parasız, 2004: 18).

Türk lirası üzerindeki enflasyon baskısı giderek artmış, fakat Atatürk’ün hükümeti uyarması sonucu alınan önlemlerle Türk lirasının aşırı değer kaybı önlenmiştir . Bu dönemde Türkiye’nin dış ticaret değerleri aşağıdaki şekilde seyretmektedir;

Tablo 1. Dış Ticaret Değerlerinin Yıllara Göre Dağılımı (Bin TL)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi
1928	73.537	223.532	- 49.995	397.069
1929	155.214	256.296	-101.082	411.510
1930	151.454	147.550	3.903	299.005
1931	127.275	126.660	615	253.935

Kaynak:DPT

Tablo 2. Dış Ticaret Miktarlarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	İhraç Miktarı (Ton)	İthal Miktarı (Ton)
1928	626.682	965.482
1929	669.664	965.606
1930	776.668	616.229
1931	883.221	496.609

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere; 1928 yılına göre 1929 ihracat gelirlerinde bir düşüş yaşanmıştır. Türkiye miktar olarak daha fazla ihra-cat gerçekleştirmesine rağmen fiyatlar hızla gerile-diğinden, daha az döviz girdisi sağlanmıştır. Dünya ticaretinin daraldığı bu dönemde Türkiye'nin ihracatını miktar olarak %40 artırabilmesi ihracat gelirlerindeki açığı kısmen de olsa kapatmıştır. Ayrıca ihraç mallarına prim vermek, bir ihraç bankası kurmak ve ihraç mallarında standardizasyon sağlamak amacıyla bir takım çalışmalar yapılmıştır. Buna ilaveten 25.02.1930'da 1567 sayılı "Türk Parasını Koruma Hakkında Kanun" yürürlüğe konularak döviz işlemleri üzerinde kontrol uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca hükümete gerektiğinde korumaya ilişkin tedbirleri hemen alabilme yetkisi verilmiş ve ithal yasakları konulmuştur.

Dünya Buhranı'nın Yeni Politika Arayışları Üzerindeki Etkileri

1926-1929 döneminde kamu kesiminde gerçekleştirilen yıllık yatırımların sabit fiyatlarla değeri bir misli genişletilmişti. Başta demiryolları olmak üzere, başlatılan imar programının Dünya Ekonomik Buhranı sebebiyle çıkmaza girmesi hükümeti zor durumda bırakmıştır. Türkiye'de Buhran ile birlikte dış ticaret dengesi bozulmuş, ithalat hacminde ani daralmalar görülmüş ve bütçe gelirlerinin cari değerinde önemli düşüşler yaşanmıştır. Yani tarım ürünlerinin satın alma gücü %30 oranında azalmış ve bu durum özellikle piyasaya yönelik üretim yapan kırsal bölgelerdeki kitleler arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır (Parasız, 2004: 26).

1929 Dünya Buhranı Sonucu

1929 Dünya Ekonomik Buhranı sonucu dünyada tarım ve hammadde stoklarında görülen anormal miktardaki artış bütün dünyada tarım ve hammadde fiyatlarında büyük bir düşüşe neden olmuştur. Dünya pazarlarındaki tahıl ve hammadde fiyatlarının düşmesi Türkiye'nin ihracat gelirlerini azaltmış ve bu durumdan en fazla etkilenen kesimlerden biride büyük çiftçiler olmuştur. Bu gelişmelerden Türk ekonomisi olumsuz yönde etkilenmiş ve şu sonuçlar ortaya çıkmıştır;

1-Dış borç ödemeleri ertelenmiş ve ithalat kısılmak zorunda kalınmıştır.

2-Türk tarım ürünlerinin fiyatı gerilemiş ve ihracat gelirleri azalmıştır.

3-Türkiye yapacağı ithalatın finansmanı için borç para bulmakta zorlanmaya başlamıştır.

4-Dış ticaret açığı artmıştır.

KORUMACI- DEVLETÇİ SANAYİLEŞME (1930-1939)

Türkiye Ekonomisinin İzlediği Ekonomik Modeller

Türkiye kalkınmasını sağlamak için, zamanının geçerli ideolojilerini izlememiş, kendi şartlarına uygun, kendisine özgü çözümler aramıştır. Türkiye'nin izlediği ekonomi modeller ve elde edilen sonuçlar 1923 ve 1950 dönemleri çerçevesinde şöyle özetlenebilir:

- Liberal milli ekonomi dönemi: 1923- 1933
- Devlet önderliğinde kalkınma dönemi: 1933-1950

Liberal Milli Ekonomi Dönemi (1923-1933): Bu dönemde (15 Haziran 1927'de) kabul edilen Sanayii Teşvik Kanununu ile özel sektör sanayi yatırımlar yapmaya özendirilmiş, müteşebbislere 10 hektara kadar bedelsiz arsa tahsis edilmiş, altyapı yatırımlarında kolaylık sağlanmış ve vergi, harç ve rüsum muafiyetleri getirilmiştir. 1927 - 1932 yılları arasında sanayi işçileri sayısı 17 binden 62 bine yükselmiştir. Kamu ve özel kesim dayanışması altında kısa bir sürede önemli fakat günün heyecanı altında yetersiz kabul edilen bir hamle gerçekleşmiştir.

Devlet Önderliğinde Kalkınma Dönemi (1933-1950): 1933-1950 dönemi, Türkiye'de devlet öncülüğünde kalkınma modeli uygulanmıştır. Uygulanan devletçilik modelinin bazı unsurlarını vurgulamak gerekir. Bu unsurlar, I. Beş Yıllık Sanayi Planı çerçevesinde, 1933 yılında, Türk sanayiini kurmakla görevlendiren SÜMERBANK'ın kuruluş misyonunda şu şekilde belirtilmiştir(Ertuna,2003; 15-19.):

Cumhuriyet döneminin ekonomik başarısında, rasyonel çalışma yöntemlerinin ve insana yatırımın (personel yetiştirmek) payı çok büyüktür. Cumhuriyet döneminde uygulanan model, başka bir yerden kopya edilen, alıntı bir model değil, cumhuriyeti kuranların geliştirdiği bir modeldir. Model, Atatürk'ün "Türk öğün, çalış, güven" yönlendirmesini hayata geçiren bir modeldir(Ertuna,2004:7).

1930-1939 Döneminde iktisat politikaları bakımından iki belirleyici özellik vardır: Korumacılık ve Devletçilik. İktisat politikalarının yöneldiği amaç ve elde edilen sonuçlar bakımından ise bu yılları bir ilk sanayileşme dönemi olarak nitelendirmek uygundur(Boratav,2007:321).

Devletçilik İlkesinin Benimsenmesi Ve Sanayi Planları

Devletçilik politikasının yoğun şekilde uygulandığı alan sanayi sektörü olmuştur 19. Bu politika, ana özelliklerini ve yansımaları kamu iktisadi kuruluşları ile Birinci ve İkinci Sanayi Planlarında bulmuştur. Devletçilik uygulamasının somut olarak başlangıcı, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'na (BBYSP) dayanmakta olup; sözkonusu ilke ancak iki sanayi planının hazırlanıp yürürlüğe konulmasıyla düşünceden uygulamaya geçirilebilmiştir.

BBYSP, bir plandan daha çok beş yıl içerisinde devlet tarafından gerçekleştirilmesi öngörülen sanayi projelerinin toplu olarak gösterildiği bir listeden ibaretti. Plan, ekonominin bütün sektörlerini kapsamadığı gibi sanayi sektöründeki tüm devlet faaliyetlerini de kapsamıyordu. Üstelik amaçlarla araçlar, yapılacak işlerle ülkenin imkanları arasında ilgi kurulmamış ve projeler arasında bir bağlantı ve uyum sağlanmamıştır. Tüm bu eksikliklerine rağmen plan (BBYSP) 17.4. 1934'de yürürlüğe konmuş ve 1934-1938 yıllarında uygulanmıştır(Altıparmak, 2002;41).

Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı (BBYSP)

Dünya bunalımı sırasında Türkiye ekonomisinin değişik yönlerini inceleyen çalışmalar yapılmış, sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir. Ancak bu çözüm önerilerinin bir kalkınma programı çerçevesinde somutlaştırılması gerekiyordu. Bunun için, Ekonomi Bakanlığı'nca gerekli hazırlıklar yapılmış ve Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı (BBYSP) hazırlanmıştır.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın ana hedefleri açık bir biçimde belirlenmişti. Bunlar:

- Büyük ölçüde dış alımlarla sağlanan temel tüketim mallarının ülke içinde üretimine geçilmesi,
- Kurulacak sanayilerin yerli hammaddelere dayalı olması,
- Sanayi kuruluşlarının hammadde ve işgücü kaynaklarına yakın bölgelerde kurulması(Çiftçioğlu,2008:55).

Planın finansmanı için Sovyetler Birliği Türkiye'ye 8 milyon altın dolarlık krediyi, faizsiz ve 20 yılda TL olarak ödemek üzere vermeye kabul etmişti. Ancak bu kredi sadece doküman sanayiinde kullanılacak ve bu sanayii için gerekli makinelerin çoğunluğu Sovyetler'den alınacaktı. Ayrıca, her yıl bütçeden 6 milyon TL planın finansmanı için ayrılacaktı. Sümerbank 41,6 milyon TL, İş Bankası 2,4 milyon TL sağlayacaktı. İş Bankası'nın cam ve bir bölüm sanayi kesimlerine yatırım yapması öngörülüyordu(Yeşilay, 2005; 123).

İkinci Beş Yıllık Sanayileşme planı (II. BYSP)

BBYSP'mn 1934 yılından itibaren başarıyla yürütülmesi üzerine 1936'dan sonra ikinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı (İBYSP) hazırlıklarına girişilmiş ve hazırlanan plan 1938'de kabul edilmiştir.

İ.B.Y.S.P.'nin temel özellikleri şöyle özetlenebilir:

- Ekonomik yapıya ve koşullara uygun büyük sermaye ve teknik güç gerekli gösteren, hammaddesinin tamamının ülkede bulunan ve yetişen endüstrileri ele alması
- Kömür hangarlarında üretimin geliştirilmesi

– Makine endüstrisinde bir başlangıç olmak üzere birinci plana göre kurulmakta olan Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları'nın ara vadelerini işleyecek fabrikaların öngörülmesidir. Çünkü sanayileşmeyi dokumadan ve diğer tüketim kollarından başlatmak zorunluluğu, sanayinin motorgücü olan madencilik ile enerjinin de kısa sürede kurulmasına ihtiyaç göstermiştir (Çiftçioğlu, 2008:57).

SAVAŞ YILLARI (1940-1945)

İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Ekonomik Durumu

Türkiye Cumhuriyeti II. Dünya Savaşı döneminde savaş ekonomisi koşullarını bütün ağırlığıyla hissetmiştir. Büyük Buhran sonrası ekonomi politikaları ile önemli oranda daralmış olan ithalat, Savaş başladığında yarı yarıya azalmış, savaş yıllarında da dış ticaret dengesi fazla vermeye devam etmiştir. Üretime giden hammadde, ara malı ve yatırım malları ithalatının azalması ve üretimin düşmesi ile, ülke ekonomisinin daralması ve enflasyonist ortam, savaş dönemi ve sonrasındaki politikaların biçimlendirilmesinde etkili olmuştur(Taşkın, <http://www.dtm.gov.tr>) .

Türkiye Cumhuriyeti, Dünya Savaşı'na katılmakla birlikte savaşın yarattığı ekonomik ve siyasi problemleri fazlasıyla yaşamıştır. Bu dönemin en ciddi sorunu, hiç kuşkusuz, dış ticaret olanaklarının kısıtlandığı bir ortamda ülkenin temel gereksinimlerini karşılayabilmek başka bir deyişle üretim kapasitesini belirli bir düzeyde tutabilmektir. Ne var ki, devlet merkezli ekonomi politikasına ve alınan tüm önlemlere karşın 1940-1945 yılları arasındaki ekonomik görünümü başarılı olarak nitelendirmek mümkün değildir.

Milli Korunma Kanununun Hazırlanması

Milli Korunma Kanununun Çıkarılmasını Zorunlu Kılan Nedenler

Türkiye II. Dünya Savaşına girmemekte kararlı olmakla birlikte savaşın başladığı andan itibaren bir milyon insandan oluşan bir orduyu beslemek zorunda kalmıştır. Savaşın başladığı andan silâh altına çağrılan genç insanların, üreticilikten ayrılarak tüketici duruma geçmesi tabî ki Türk ekonomisi için çok ağır bir yükür.

1940 yılının başında çıkarılan kanun iki ana özellik taşıyordu:

1. Dış ticaret alanında hükümete sınırsız yetkiler verme,
2. Devletçi ekonomik ilişkilerde daha da fazla millileştirme imkânı verme(Kayıran ve Metintaş, 2007:168).

Recep Peker'in başkanlığında yeni seçilen komisyon 6 Ocak'ta çalışmalarına başladı. Komisyon evvelce hazırlanan tasarıyı temel alan 70 maddelik "Milli Korunma Kanun Projesi"ni hazırladı. Bu tasarı Muvakkat Encümen tarafından 72 maddeye çıkarılıp kabul edildikten sonra T.B.M.M'de tartısmaya sunuldu ve tartışma sonucu 18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilerek yasalastı.

Varlık Vergisi

İkinci Dünya Savaşının etkilerini üzerinde hisseden Türk Hükümetinin savaş ekonomisi koşullarından yaralanarak karaborsacılık, ihtikar, ve vurgunculuk yaparak fevkalade kazanç sağlayanlara bir nevi cezalandırmak amacıyla 1942 Kasımında çıkartılan ve on altı ay yürürlükte kalan ve bir defaya mahsus olmak üzere alınan bir vergidir. Sözü edilen vergi, vergi tekniğinden ziyade, uygulamasıyla çok eleştirildi, daha çok azınlıklar üzerinden tarh ve tahsil edilmesi, uygulamadaki yolsuzluk ve haksızlık söylentileri Varlık Vergisinin aleyhine durumlar olarak kendini göstermiştir. Ancak bu vergi gayrimüslimlerle ilgili bir vergi olmayıp tamamen devrin partleri sonucu konulmuş bir vergidir(Aksanyar ve Biçer, 2008:380).

Savaş Sonrası (1945-1950)

1946 İvedili Sanayi Planı

1946 İvedili Sanayi Planı, 1930'lu yıllarda hazırlanan Devletçi sanayi planlarının devamı niteliğindedir(Karakayalı,2009;99). Savaşın bitiminden sonra, yeni Türkiye ve dünya koşullarında yeni plan hazırlıklarına girişilmiştir. 1946 planı bu çalışmaların en önemlilerinden biridir. 1944-1946 yılları arasında parça parça hazırlanıp, yine parça parça uygulanan plan, 1946 Planı veya İvedili Sanayi Planı olarak bilinir. 1946 planı, Türkiye'nin 1930'larda başlayan ve devletçilikle birlikte gelişen birinci nesil planlama deneyinin en gelişmiş örneğidir. Cumhuriyet döneminin ideolojisinin incelenmesinde üzerinde durulan hareketlerden biri olan Kadroculuğun anlaşılması bakımından da bu plan çok önemli bir belgedir. Kadro hareketinin öncüsü olan Şevket Süreyya Aydemir, bu planın hazırlanmasında "Ekonomi Bakanlığı Sanayi Tetkik Dairesi" başkanı olarak ana sorumluluğu yüklenmiştir. Bir diğer önemli sorumlu da yine bir Kadrocu olan İsmail Hüsrev Tökin'dir. Bu iki Kadrocu, planın yönetimi ve hatta politikalarının saptanmasında çok etkin olmuşlardır. Bu yüzden 1946 planına "Kadrocu Planlama" anlayışının somutlaşması olarak da bakılabilir. Bu plan, hedefleri bakımından, genel olarak 1930'dan beri çeşitli şekillerde hazırlanmış sanayi planlarının en gelişmiş olan son temsilcisidir ve yapısal olarak onların bir

uzantısıdır. Plan, ülkenin bağımsızlığını korumayı ve bütünlüğünü sağlamayı temel hedef almıştır. Amaçların gerçekleşmesi için “ziraattaki gelişme biçimini” hedef alan bir sanayileşme planı öngörülmektedir. 1946 Ağustos’unda hükümet değişmiş ve Şükrü Saraçoğlu kabinesinin yerine Recep Peker kabinesi gelmiştir. Hem yeni kabinenin plana soğuk yaklaşımı hem de 6-7 Eylül devalüasyonu başta olmak üzere finansal güçlükler, planın önce daraltılmasına ardından da tamamen gündemden düşmesine yol açmıştır. Planın mimarı olarak adlandırılabilir Şevket Süreyya Aydemir’in direnişi ise görevinin değiştirilmesiyle etkisizleştirilmiştir. “Savaş Sonrası Kalkınma Planı” bu şekilde uygulamadan çekilmekle birlikte projeler “1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı” içinde yer almıştır.

Türkiye İktisadi Kalkınma Planı (Vaner Planı)

1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı’nı hazırlama görevi, devlet kadrolarının liberal kesimini temsil eden Türkiye Ekonomi Kurumu’na verilmişti. Çalışma grubunun başında Kemal Süleyman Vaner bulunuyordu. Bu nedenle de sözkonusu plan “Vaner Planı” olarak da bilinmektedir(Çiftçioğlu, 2008:155).

1947 Planının hazırlanmasında ve savaş sonrası ekonomi politikasının oluşturulmasında bu uzmanların öğüt ve önerilerinin etkili olduğu söylenebilir. Vaner Planı, 1930’lardan beri sürdürülen plan çalışmalarından çok farklı iktisadi-siyasi tercihleri yansıtmaktaydı. Bu plan, 1930’lu yılların Beş Yıllık Sanayi Planları ve 1946 İvedili Sanayi Planı’na göre daha dengeli bir kaynak dağılımı ve büyüme öngörmekteydi. 1948-1952 arasındaki beş yıllık devrede zirai kalkınma ön planda tutulacaktı. Planın dayandığı ana fikirlerden birisi, özel teşebbüslerin faaliyet göstermek istedikleri veya isteyecekleri sahalarda tam bir serbesti ve emniyet içinde faaliyet göstermelerini sağlamak ve fertler tarafından başarılabilir her türlü iktisadi faaliyetlerin özel müteşebbisler ve sermayelere hasredilmesi prensibiydi. Plan, yatırımların tahsisinde tarıma, enerji sektörüne, karayolu ulaştırmasına ve haberleşme sektörlerine öncelik veriyordu. Planın bu tercihlerinde dış finansman ile ilgili beklenti ve değerlendirmelerin ağır bastığı açıktır. 1947 Planının uygulanması öngörülen dış kaynakların temin edilmesine bağlı idi. Dış kaynak temin edilemediği için plan uygulamaya konulamamıştır. Vaner Planı’nda, önceki planlarda olmayan yenilik; hem global hem de sektörel olarak milli gelir artış hızı hedefleri belirtmesiydi. Çalışma, büyüme hızı kavramını kullanmış olan ilk Türk planıdır

IMF'nin Kuruluşu ve IMF Türkiye İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı sonrası, ödemeler dengesi sıkıntısına giren ülkelere, kurulacak bir para fonu aracılığıyla destek sağlamak, dünya ticaretinde daralma oluşmasını engellemek ve uluslararası refahın gerilemesinin önüne geçme düşüncelerini tartışmak ve bir sonuca bağlamak üzere ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansı düzenlendi. Türkiye dahil 44 ülkenin katıldığı Bretton Woods Konferansı sonucunda, savastan sonraki uluslararası para sisteminin esasları kabul edilmiş ve bir anlaşma imzalanmıştır. Bretton Woods Anlaşması ile dünya çapında iki büyük ve önemli mali kuruluş olan Dünya Bankası ile Uluslararası Para Fonu yaratılmıştır. IMF, 27 Aralık 1945 tarihinde resmen faaliyete başlamış bir uluslararası ekonomik örgüttür. Bretton Woods Konferansına katılan 44 ülkeden 30'u, 30 Aralık 1945 tarihinden önce IMF üyeliğini kabul etmişlerdir(Erdinç, 2005;100).

Türkiye IMF'ye 1947' de katılmıştır. Ancak Türkiye'nin IMF ile tanışıklığı daha Fon'a üye olmadan önce gerçekleşmiştir. 7 Eylül 1946'da seçimden hemen sonra 27 Eylül 1946'da, 1946 devalüasyonu bu etkinin bir sonucudur. Türkiye bu karardan sonra 47 milyon dolarlık bir iştirak hissesi ile IMF'ye katılmıştır. Böylece 1 dolar 131 kuruş iken, 1 dolar 280 kuruş olarak belirlenmiştir. Devalüasyon ile ihracatta artış gerçekleştirileceği düşünülebilir. Ancak bu yıllarda ihraç ürünlerinin satışında sorun yoktur. Devalüasyonun önemli nedenlerinden biri, o yıllarda IMF'ye girildiği takdirde devalüasyon yetkisinin sınırlandırılmasıydı. IMF o yıllarda ülkelerin tek başlarına % 10'un üzerinde devalüasyon yapmalarını izne başlıyordu. IMF'ye katılmadan önce büyük oranda bir devalüasyon yapılmasına karar verildi. Bu nedenden dolayı birinci devalüasyon büyük tartışmalara konu olmuştur. Türkiye üyeliğin kabulünden sonra içine girdiği ödemeler dengesi krizini aşabilmek için IMF'ye ilk niyet mektubunu sunmuş ve bu gelişmeden sonra IMF, Türkiye ekonomisi için vazgeçilmez bir unsur olmuştur(Üçgöz, 2005;87).

Marshall Planı

İsim babalığını dönemin ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın yaptığı Marshall Planı ise, Sovyetler Birliği tehlikesi ve Amerikan mallarının pazar ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanan ve Avrupa'nın imarını hedefleyen bir ekonomik yardım programıdır.

12 Temmuz 1947 tarihli konferansa katılarak iktisadî durumu hakkında gerekli bilgiyi veren Türk yetkililer, Türk iktisadî kalkınma programı için 615 milyon dolar yardım istemişlerdir. Amerikalı uzmanlar "Marshall

Planının” milli bir ekonomik kalkınma programının finansmanı için değil ,savaştan yıkılmış olarak çıkan Avrupa'nın kalkınması için hazırlanmış bir plan olduğunu belirtmişlerdir. Uzmanlar, Türkiye'nin savaştan etkilenmeden çıktığını, döviz stoklarının ve dış ticaret dengesinin yeterli olduğunu ayrıca da orta dereceli gelişmiş bir endüstrisi olduğunu vurgulayarak Türkiye Cumhuriyeti'ne yardımı reddetmişlerdir(Güler, 2004;221). Türk Hükümetinin isteği üzerine konuyu bir daha ele alan Amerikan Hükümeti Türkiye'yi Marshall Planı için almaya karar vermiştir. Böylece dört yıl kapsayan (1947-1951) Avrupa Kalkınma Projesi, yani Marshall yardımı başlamıştır.

SONUÇ

1923-1929 arası dönemde Atatürk'ün ve diğer yönetici kadroların istekleri doğrultusunda liberal ekonomik politikalar üretilmiştir. Ancak yazının ilk bölümlerinde bahsedildiği gibi bu politikaların uygulanması sonucunda genel olarak tatmin edici somut başarılar elde edilememiştir. Başarısızlığın esas sebebi, özel sektörün elinde teknolojik altyapı ve sermaye yetersizliğidir. Ayrıca piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ülkelerden ABD'de başlayan iktisadi kriz bütün dünyayı kısa sürede etkilemiş ve tüm kapitalist ülkeler ekonomik çöküntü ile karşı karşıya kalmışlardır.

1932-1938 arası dönemde devlet kontrolünde altyapı, teknoloji ve yönetim becerileri kullanılarak sanayi planlarında ve ekonomideki sektörlerde gelişmeler kaydedilmiştir.

Mustafa Kemal'in ölümünden sonraki 1938-1950 yılları, İkinci Dünya Savaşının büyük tahribatları ile dünya ülkelerini kasıp kavurduğu yıllardır. Savaş dünya ekonomisine ağır darbeler indirmiştir. 1946 devalüasyonlarından ümit edilen sonuçlar alınamamış, Türkiye Ekonomisinin sorunlarını iyice ağırlaştırmıştır. Bu yıllarda, 1944 Yıllarından itibaren, tek partili yönetim sisteminden, çok partili yönetim sistemine geçme mücadeleleri de Türkiye ekonomisinin darboğazlarını iyice arttırmıştır.

1938-1950 dönemi, 2.Dünya Savaşı cehennemi, onun doğurduğu çalkantılar ve ağır demokrasi mücadeleleri ile geçmiştir. En önemlisi de olası bir tehlikeye karşı ülkemizde savaş ekonomisi politikası uygulanmıştır. 1940 yılında çıkarılan "Milli Koruma Yasası" ile olağanüstü koşullarda fiyatların saptanması, özel işletmelere el konulması, zorunlu çalıştırma gibi hükümete ekonomiye doğrudan müdahale etme yetkisi verilmiştir. Ayrıca, devlet gelirlerini artırma amacı ile 1942 yılında varlık vergisi yasası uygulamaya konulmuştur. 1945-1950 yıllarında çok partili sisteme geçişle birlikte ekonomi alanında liberal akım başlamıştır.

KAYNAKÇA

Aksanyar, N. ve Biçer, Murat, “II. Dünya savaşında çıkarılan varlık vergisinin Türk basınında ve kamuoyunda yansımaları(11 kasım 1942-15 Mart 1944)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, yıl: 2008 sayı:21, Kütahya, Ağustos 2008.

Altıparmak, A. “Türkiye’de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayinin Gelişimi,” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2002 Sayı:13.

Boratav, K., *Yakınçağ Türkiye Tarihi, 1908-1980*, İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 2007.

Bulut, C., “ Atatürk Dönemi Ekonomik Yapı ve Politikaları”, www.qafqaz.edu.az/journal/20051602%20Cihan%20Bulut.pdf, (Erişim Tarihi:30 Ekim 2009).

Burak, D. Mehmet, “Camilla Jacquart’ın Raporuna Göre Atatürk Döneminde Türk Ekonomisi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* , Cilt:16 no:1, Kastamonu, Mart 2008.221-236.

Coşar, N. “Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi (Historical Development Of Banking Sector In Turkey),” Department Of Economics Working Papers, <http://ideas.repec.org/s/yil/wpaper.html>, Erişim: 13.10.2009.

Çelebi, E., “ Atatürk’ün Ekonomik Reformları ve Türkiye Ekonomisine Etkileri(1923-2002), *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, yıl:2002 sayı:5, İstanbul, 2002.

Çiftçioğlu, Ö. M., “1945-60 Döneminde Şekillenen Dünya Konjoktüründe Türkiye Ekonomisinin Gelişme ve Değişme Eğilimleri”. Yayımlanmamış Doktora Tezi. T.C Marmara Üniversitesi S.B.E., İstanbul, 2005, s.s.55-57-155.

Erdinç, Z., “Uluslar arası Para Fonu- Türkiye İlişkilerinin Gelişimi ve 19. Stand-By Anlaşması,” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:18, Ağustos 2007.

Erhan, Ç., “80.Yılında Lozan,” *Mülkiye Dergi*, Cilt: 27 Sayı:241, 24 Eylül 2009.

Erim, N., “Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi: Ekonomi Politikası ve Uygulamaları”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi S.B.E., Kocaeli, 1998.

Ertuna, Ö., “1923'ten Bugüne Türkiye Ekonomisi ve 2023'e Doğru Hedefler” *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, yıl:2004 sayı:21, İstanbul, 2004.

Ertuna, Ö., “Bir Kalkınma Modeli Olarak Sümerbank” , *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, İstanbul, Ekim 2003. s 15-19.

Güler, Y.. “II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri(1945-19509,” *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:5 Sayı:2, 2004.

<http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/I11.pdf> , Erişim: 12.11.2009.

Karakayalı, H.. *Türkiye’nin Ekonomik Yapısı ve Değişimi (Tarihsel Gelişim & Yapısal Değişim)*, Genişletilmiş 3. Baskı, Manisa: Emek Matbaa, 2009.

Karluk, R. *Türkiye Ekonomisi*, 6.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1999.

Kayıran, M. ve Metintaş, Y. Mustafa, “Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye'nin Ekonomi Politikası(1939-1942)”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:9 Sayı:2, Eskişehir, 2007.

Kazgan, G., **Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Mart 2002.

Mülayim, Ziya Gökalp. **Atatürk'ten Bugüne Kooperatifçilik**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1998.

Özçelik, Ö. ve Tuncer, Güner, “Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları,” <http://www.sosbil.aku.edu.tr/makale/c9s1m15.pdf> Erişim: 10.12.2009.

Parasız, İ. **Türkiye Ekonomisi, 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1998

Sezgin, O. , "Türkiye'de Karma Ekonomik Sistem İçinde Planlama", **İstanbul İ.T.İ.A. Dergisi**, Sayı: 1-2, 1978, s.50.

Taşkın, M. Murat, “1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Politikaları,” <http://www.dtm.gov.tr> Erişim: 23.10.2009.

Tecer, M., “Atatürk Döneminde (1923-1938) Ekonomik Örgütlenme”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:39 Sayı:4, Ankara, Aralık 2007, s.75.

Topuz, H., “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi(1923-1950)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Yıl:2007 Cilt:12 Sayı:3, Isparta, 2007.367-380.

Tuna, S., “Cumhuriyet Ekonomisinin İlk Devalüasyonu 7 Eylül 1946” **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, sayı:13, Antalya, 2007.86-121.

Uğur, B., “1923-1940 Dönemi ve 1929 Buhranı'nın Etkileri”, <http://www.tek.org.tr/forum/tr/dosvalar/000058.doc>, Ankara.(Erişim Tarihi: 12 Kasım 2009).

Üçgöz, S., “IMF İstikrar Programları ve Ekonomik Etkileri: Latin Amerika ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması,” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).

Yeşilay, R. Barış, “Devletçiliğin Türkiye Ekonomisindeki İzdüşümleri,” **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 19 Sayı: 1, Nisan 2005.